YOSHLAR DUNYOQARASHIDA INDIVIDUALIZM FENOMENINING KUCHAYISHI: IJTIMOIY OMILLAR VA DINAMIKA

Ashurboyeva Zuhra Baxtiyorovna
Guliston davlat universiteti talabasi
Ilmiy rahbar: Temirova Nilufar Erkinovna

Annotatsiya: Ushbu ilmiy maqolada zamonaviy jamiyat transformatsiyasi sharoitida yoshlar dunyoqarashida individualizm fenomenining shakllanishi va rivojlanish dinamikasi sotsiologik tahlil qilinadi. Tadqiqotda jamoaviylik qadriyatlarining o‘zgarishi, raqamli sotsializatsiya va iqtisodiy raqobatning shaxs erkinligiga ta’siri yoritilgan. O‘zbekiston yoshlari misolida bandlik, ijtimoiy status va "Men" konsepsiyasining ustuvorligi statistik ma’lumotlar asosida asoslab berilgan.

Tayanch so‘zlar: Individualizm, Z avlodi, ijtimoiy dinamika, raqamli sotsializatsiya, mehnat bozori, "Men" konsepsiyasi, kollektivizm, ijtimoiy adaptatsiya.

KIRISH. Globallashuv va axborot texnologiyalari shiddat bilan rivojlanayotgan XXI asrda insoniyat ijtimoiy munosabatlarning yangi sifat bosqichiga qadam qo‘ydi. Ushbu jarayonning eng sezilarli oqibatlaridan biri — yoshlar dunyoqarashida individualizm fenomenining kuchayishidir. Sotsiologik nuqtayi nazardan, individualizm shunchaki shaxsiy xususiyat emas, balki jamiyatning iqtisodiy va madaniy tuzilishi o‘zgarishiga nisbatan ijtimoiy reaksiya hisoblanadi. Bugungi yoshlar (Z va Alfa avlodi) an’anaviy "Biz" (oila, mahalla, jamoa) tushunchasidan ko‘ra, shaxsiy muvaffaqiyat, mustaqillik va o‘zligini namoyon qilishni hayotiy ustuvorlik deb bilmoqdalar.Insoniyat taraqqiyotining hozirgi bosqichi ijtimoiy munosabatlarning tubdan transformatsiyalashuvi bilan xarakterlanadi. Globallashuv jarayonlari, raqamli texnologiyalarning hayotimizga chuqur kirib borishi va iqtisodiy tizimlarning liberallashuvi nafaqat jamiyatning tashqi ko‘rinishini, balki shaxsning ichki dunyoqarashini ham o‘zgartirmoqda. Ushbu o‘zgarishlarning markazida turuvchi eng dinamik fenomenlardan biri — yoshlar dunyoqarashida individualizm tamoyillarining ustuvorlik kasb etayotganidir.

Individualizm sotsiologik nuqtayi nazardan shunchaki xudbinlik yoki jamoani inkor etish emas, balki shaxsning o‘zligini anglash, shaxsiy erkinlik, mustaqillik va o‘z muvaffaqiyati uchun mas’uliyatni o‘z zimmasiga olish jarayonidir. Klassik sotsiologik nazariyalarga ko‘ra, ayniqsa Emil Dyurkgeym va Maks Veber asarlarida ta’kidlanganidek, jamiyat murakkablashgani sari mehnat taqsimoti chuqurlashadi va bu muqarrar ravishda individuallashuvga olib keladi. Bugungi kunda ushbu jarayon O‘zbekiston yoshlari o‘rtasida o‘ziga xos ijtimoiy dinamikaga ega bo‘lib, an’anaviy kollektivistik (jamoaviy) qadriyatlar va zamonaviy individual intilishlar o‘rtasidagi sintezni yuzaga keltirmoqda.

O‘zbekiston demografik jihatdan "yoshlar mamlakati" hisoblanadi. Mamlakat aholisining 60 foizidan ortig‘ini 30 yoshgacha bo‘lgan yoshlar tashkil etishi mehnat bozorida va ijtimoiy resurslar taqsimotida kuchli raqobatni keltirib chiqaradi. 2022-yil holatiga ko‘ra, O‘zbekistonda mehnat resurslari soni 19 million 345 ming kishiga yetgan bo‘lib, yoshlar orasidagi ishsizlik darajasi 15,1 foizni tashkil etishi ushbu qatlamni o‘z kelajagi uchun individual strategiyalar ishlab chiqishga undovchi asosiy iqtisodiy omildir.

Shu bilan birga, raqamli sotsializatsiya — ijtimoiy tarmoqlar va virtual muloqot maydonlari yoshlarning qadriyatlar tizimini qayta shakllantirmoqda. Agar ilgari shaxsning ijtimoiy maqomi mahalla yoki oilaviy jamoa tomonidan belgilangan bo‘lsa, bugungi yoshlar o‘zlarining ijtimoiy imidjini virtual olamda mustaqil ravishda "qurmoqdalar". Bu esa yoshlar ongida "Men" konsepsiyasining "Biz" tushunchasidan ajralib chiqishiga va o‘zaro ijtimoiy mas’uliyatning yangicha shakllari paydo bo‘lishiga xizmat qilmoqda.

Ushbu maqolaning dolzarbligi shundaki, yoshlar dunyoqarashidagi individualizm fenomenini o‘rganish orqali biz nafaqat bugungi kundagi ijtimoiy o‘zgarishlarni tahlil qilamiz, balki kelajak jamiyatining ma’naviy va tarkibiy modelini prognoz qilish imkoniga ega bo‘lamiz.

Individualizmning kuchayishi ijobiy tomondan shaxsiy kreativlik va tadbirkorlikni rag‘batlantirsa, salbiy tomondan ijtimoiy begonalashuv va an’anaviy qadriyatlar uzilishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli, ushbu jarayonning ijtimoiy omillari va dinamikasini sotsiologik tadqiq etish bugungi kunning kechiktirib bo‘lmas vazifasidir.

II. TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu maqolada tizimli yondashuv, sotsiologik qiyosiy tahlil va statistik guruhlash usullaridan foydalanildi. Tadqiqot ob’ekti sifatida O‘zbekiston yoshlarining ijtimoiy xulq-atvori olindi. Tahlil uchun O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi ma’lumotlari (2022-2023 yy.) hamda ehtiyojmand yoshlar bandligi bo‘yicha o‘tkazilgan sotsiologik tadqiqot natijalari asos qilib olindi.

III. INDIVIDUALIZMNING IJTIMOIY-IQTISODIY OMILLARI

3.1. Mehnat bozori va raqobat muhiti

Sotsiologik tahlillar shuni ko‘rsatadiki, mehnat resurslari sonining 19 million 345 ming kishiga yetganligi va mehnat bozoridagi keskin raqobat yoshlarni shaxsiy raqobatbardoshlikka e’tibor qaratishga majbur qilmoqda. Yoshlar orasida ishsizlik darajasi 15,1 foizni tashkil etishi sharoitida, har bir shaxs o‘z o‘rnini topish uchun jamoaviy yordamdan ko‘ra shaxsiy bilim va ko‘nikmalariga (soft skills) tayanishni afzal ko‘rmoqda.

3.2. Raqamli sotsializatsiya instituti

Ijtimoiy tarmoqlar (Instagram, TikTok, Telegram) yoshlar sotsializatsiyasining an’anaviy institutlar (oila, maktab) o‘rnini egallamoqda. Virtual olamda har bir shaxs o‘zining individual imidjini yaratishi "Men" konsepsiyasining kuchayishiga va jamoaviy ijtimoiy nazoratning (social control) susayishiga olib keldi. Shaxs virtual muhitda o‘z xohishiga ko‘ra auditoriya tanlaydi, bu esa uning jamoaga bog‘liqlik hissini kamaytiradi.

3.3. Iqtisodiy mustaqillik va davlat siyosati

Davlat tomonidan "Yoshlar daftari" orqali ko‘rsatilayotgan yordamlar (2021-yilda 83,1 mlrd so‘m subsidiya) yoshlarda mustaqil tadbirkorlikka bo‘lgan ishtiyoqni oshirdi. Iqtisodiy individualizm yoshlarni o‘z kelajagi uchun shaxsan javobgar bo‘lishga o‘rgatmoqda.

IV. IJTIMOIY DINAMIKA: IJOBIY VA SALBIY TENDENSIYALAR

4.1. Ijobiy dinamika: Shaxsiy rivojlanish va kreativlik

Individualizm yoshlarda quyidagi ijobiy sotsial xususiyatlarni shakllantirmoqda:

Innovatsion fikrlash: Jamoaviy qoliplardan chiqish yangi g‘oyalar yaratishga turtki beradi.

Shaxsiy mas’uliyat: "Hamma javobgar — hech kim javobgar emas" tamoyili yo‘qolib, shaxs o‘z qarorlari uchun javob berishni o‘rganadi.

Huquqiy ong: O‘z shaxsiy chegaralarini bilish boshqalarning ham huquqlarini hurmat qilishga zamin yaratadi.

4.2. Salbiy dinamika: Ijtimoiy begonalashuv

Shu bilan birga, haddan tashqari individualizm jamiyat uchun quyidagi xatarlarni tug‘diradi:

Empatiyaning pasayishi: Faqat o‘z manfaati bilan band bo‘lish ijtimoiy muammolarga befarqlikni keltirib chiqaradi.

Ijtimoiy izolyatsiya: Real muloqotning kamayishi yolg‘izlik va depressiya holatlarini ko‘paytiradi.

Oila institutining transformatsiyasi: Shaxsiy erkinlikni hamma narsadan ustun qo‘yish oilaviy majburiyatlarni yuk sifatida ko‘rishga sabab bo‘lishi mumkin.

V. TAHLILIY MA’LUMOTLAR VA STATISTIKA

Ma’lumotlarga ko‘ra, 2021-yilda bandlik markazlariga murojaat qilgan 879,5 ming fuqarodan faqat 393,8 ming nafari (44,7%) ish bilan ta’minlangan. Bu ko‘rsatkich yoshlarni mehnat bozorida individual kurashga, ya’ni o‘z ustida mustaqil ishlashga undaydi. Yoshlar orasida oliy ta’lim qamrovi oshib borayotgan bo‘lsa-da, bitiruvchilarning real sektorga moslashuvi hali ham individual kompetensiyalarga bog‘liq bo‘lib qolmoqda.

VI. XULOSA VA TAVSIYALAR

Yoshlar dunyoqarashida individualizm fenomenining kuchayishi — bu ob’ektiv ijtimoiy jarayon bo‘lib, uni inkor etish emas, balki to‘g‘ri yo‘naltirish lozim. Tadqiqot natijasida quyidagi takliflar ishlab chiqildi:

Sotsial individualizmni rag‘batlantirish: Shaxsiy muvaffaqiyatni jamiyat manfaati bilan bog‘lovchi ijtimoiy loyihalarni (volontyorlik, ijtimoiy tadbirkorlik) ko‘paytirish.

Kasbiy orientatsiyani shaxsiylashtirish: Maktablarda har bir o‘quvchining individual qobiliyatidan kelib chiqib, uni mehnat bozoriga tayyorlash tizimini yo‘lga qo‘yish.

Raqamli gigiyena va muloqot madaniyati: Yoshlarda virtual va real muloqot muvozanatini saqlash ko‘nikmalarini shakllantirish.

An’analar uzviyligi: "Ustoz-shogird" an’anasi orqali yoshlarning individual intilishlarini jamoaviy tajriba bilan boyitish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: “O‘zbekiston”, 2023. – 216 b..
2. O‘zbekiston Respublikasining Qonuni. Aholi bandligi to‘g‘risida. – Toshkent: O‘RQ-642-son, 2020-yil 20-oktabr.
3. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: “O‘zbekiston”, 2021. – 464 b.
4. Jabborov J.B. Ehtiyojmand yoshlar bandligini ta’minlashning ijtimoiy xususiyatlari. // Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy universiteti Ijtimoiy fanlar fakulteti ilmiy to‘plami, 2023.
5. Giddens A. Sotsiologiya (Sociology). – London: Polity Press, 2021.
6. Dyurkgeym E. Jamiyatda mehnat taqsimoti haqida. (O‘zbek tilidagi nashrlari yoki sotsiologik klassika sifatida). – Moskva: Kanon, 1996.
7. Bauman Z. Individualized Society (Individuallashgan jamiyat). – Cambridge: Polity Press, 2001.